

Convorbiri**C**orespondență**P**ortrete

Vladimir Tismăneanu (n. 4 iulie 1951, Brașov) a studiat sociologia și și-a susținut în 1980 doctoratul în filozofie la Universitatea din București cu o teză despre teoria critică a Școlii de la Frankfurt. A părăsit România în septembrie 1981 și a locuit un timp la Paris și la Caracas. Din septembrie 1982 trăiește în Statele Unite. Între 1982 și 1990 a fost cercetător la Foreign Policy Research Institute din Philadelphia. În anii 1985–1990 a predat științe politice la Universitatea Pennsylvania. Începând din 1990 este profesor de științe politice la Universitatea Maryland. În perioada martie–decembrie 2006 a fost președintele Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România (CPADCR). Între februarie 2010 și mai 2012 a fost președintele Consiliului Științific al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER).

Volume apărute la Editura Humanitas: *Raport final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România* (coeditor, 2007); *Fantoma lui Gheorghiu-Dej* (2008); *Perfectul acrobat. Leonte Răutu, măștile răului* (în colaborare cu Cristian Vasile, 2008); *Despre 1989. Naufragiul Utopiei* (2009); *Despre comunism. Destinul unei religii politice* (2011); *Lumea secretă a nomenclaturii. Amintiri, dezvăluiri, portrete* (2012).

Cristian Pătrășconiu (n. 3 decembrie 1976, Drobeta-Turnu Severin) este licențiat în științe politice al Facultății de Filozofie de la Universitatea de Vest din Timișoara și cursant al unui masterat de literatură comparată și intertextualitate la aceeași universitate. A fost cursant și bursier al Colegiului A Treia Europă din Timișoara și, în două rânduri, bursier al Universității Jagiellone din Cracovia. Are o experiență de peste zece ani în mass-media. A fost senior editor la ziarul *Cotidianul* și senior editor la Realitatea TV. În anii 2010–2012 a fost director-adjunct al Institutului de Studii Populare (ISP).

Volume de interviuri publicate la Editura Humanitas: *Repere intelectuale ale dreptei românești* (2010); *Noua școală de gândire a dreptei* (2011).

Vladimir Tismăneanu
Cristian Pătrășconiu

Cartea președinților

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Silviu Nicolae
DTP: Florina Vasiliu, Carmen Petrescu

Tipărit la Proeditură și Tipografie

© HUMANITAS, 2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TISMĂNEANU, VLADIMIR
Cartea președinților / Vladimir Tismăneanu, Cristian Pătrășconiu. –
București: Humanitas, 2013
ISBN 978-973-50-4047-5
I. Pătrășconiu, Cristian
342.511(498)(047.53)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382 / 0723 684 194

Cuvânt înainte

de Cristian Pătrășconiu

Volumul de față s-a născut, prin acordul ambelor părți, la Washington, într-o seară de februarie din 2010, la restaurantul Levante's, lângă Dupont Circle.

În mintea mea însă, ideea era mult mai veche. Știam destul de multe despre relațiile dintre Vladimir Tismăneanu și diversele formule de putere din dialogurile sale cu Mircea Mihăieș, care pot servi drept excelent îndrumar de istorie contemporană a României. Mai întâi doar anecdotic, mai apoi tot mai serios, m-a izbit evidența faptului că, dintre intelectualii publici, Vladimir Tismăneanu este, după știința mea, singurul care a avut relații, adesea nemijlocite, cu toate formele de anturaj prezidențial ale României moderne: fie de dinainte de 1989, fie de după. Adăugând la acest amănunt relevant și faptul, după mine incontestabil, că Vladimir Tismăneanu e un foarte rafinat cunoscător nu doar al comunismului, ci și al democrației (inclusiv al „democrației originale“), mi-am dat seama foarte repede că am în față deopotrivă un personaj de neratat și o potențială carte de mare valoare, de factură atât confesivă, cât și analitică, aptă să pună jaloane importante pentru dezbateri, pentru istorici, pentru istorie.

Am avut, în timpul și la finalul conversației noastre tematice, mult mai mult decât atât – inclusiv un partener de dialog impecabil, generos, atent și onorându-mă cu foarte multă încredere. Îi sunt recunoscător.

Proiectul nostru a fost convenit în februarie 2010 și a demarat efectiv la începutul verii. Aproximativ două treimi dintre dialogurile care compun această carte au fost purtate prin corespondență electronică. Ultima parte a discuției despre președinții României – cea privitoare la mandatele și la rolul lui Traian Băsescu – a fost purtată față-n față, la București. Întreg dialogul s-a încheiat la sfârșitul lui iulie 2012, atunci când, odată cu al doilea referendum pentru suspendarea președintelui României, s-a încheiat pesemne și o perioadă relevantă pentru istoria noastră.

În ce mă privește, interacțiunea directă cu președinții României a fost minimală – dar interesul de cunoaștere este, dimpotrivă, cât se poate de mare.

Despre Gheorghe Gheorghiu-Dej nu aveam cum să știu, nemijlocit, ceva anume – m-am născut la mai bine de un deceniu de la moartea sa. Pe Nicolae Ceaușescu l-am văzut în două rânduri, de fiecare dată în calitate de pionier: o dată am stat la mai puțin de zece metri de mașina sa prezidențială, când a vizitat Combinatul de Apă Grea de la Turnu Severin, a doua oară am fost o literă din aranjamentul coregrafic care i-a fost dedicat pe stadionul municipal din același oraș. Pe Ion Iliescu l-am văzut în cel mult cinci rânduri, de la distanță relativ mare. Cu Emil Constantinescu am vorbit de trei ori – o dată am făcut și un interviu – după ce nu a mai fost președinte. Cu Traian Băsescu am vorbit o singură dată (în calitate de reporter la un cotidian timișorean) – preț de două-trei minute – înainte să ajungă președinte al României, apoi l-am văzut de la distanță în câteva rânduri, cu precădere la dezbateri publice.

Am votat cel puțin o dată cu fiecare dintre cei trei președinți post-decembrie 1989 – cu Emil Constantinescu în 1996, cu Ion Iliescu în turul al doilea din 2000, cu Traian Băsescu și în 2004, și în 2009. Cu nici unul dintre ei nu voi mai vota, în nici o condiție, niciodată. Convingerea mea este că, dintre toți președinții României de până acum, deși inegal, iar uneori brutal, din datorie, și nu din înclinație, Traian Băsescu a făcut cel mai mult pentru democrația de tip liberal din România.

Aștept însă un alt tip de președinte...

București, 20 aprilie 2013

Argument:
De ce o carte a președinților?
de Vladimir Tismăneanu

La peste două decenii de democrație românească (imperfectă, ezitantă, cu un debut extrem de frustrant pentru prietenii societății deschise), cred că este deopotrivă utilă și legitimă o comparație între cei trei președinți din perioada 1990–2012. Îi cunosc relativ bine și mi se pare că pot propune aici un început de discuție onestă, lipsită de partizanat, de idiosincrazii și de emoții. Nu-mi ascund afinitățile, dar încerc să le explic rațional, cu argumente factuale.

Atunci când Cristian Pătrășconiu mi-a propus acest interviu-dialog, am acceptat fără ezitare, deși eram prins până peste cap în numeroase alte proiecte și angajamente. Am făcut-o din cel puțin două rațiuni: în primul rând, pentru că îl socot pe Cristian unul dintre cei mai inteligenți și talentați interviuatori români. Am lucrat cu el, ne-am întâlnit în situații formale și informale, emitem pe lungimi de undă convergente. Apoi, pentru că, din motive despre care vorbesc în carte, am avut ocazia să mă intersectez, direct sau indirect, cu toți cei trei președinți ai României de după 1989 (ba chiar și cu Nicolae Văcăroiu, președintele interimar din 2007). Am scris pe larg despre stăpânii României comuniste. De altfel, pe lângă cei trei președinți aleși democratic, apare în carte și cel care i-a precedat, cel responsabil

de „instituirea sceptrului prezidențial“, cum a spus Salvador Dalí, Nicolae Ceaușescu, după cum apare și Gheorghiu-Dej, la rândul său un președinte (al Consiliului de Stat).

Am explorat atent, vreme de decenii, biografiile acestor doi lideri ai României comuniste. Am publicat studii și cărți despre comunismul dinastic și despre „fantomă lui Dej“. Am discutat pe larg cu Ion Iliescu despre aceste personalități într-o carte de dialoguri apărută în 2004. Ion Iliescu este el însuși copilul (ori, altfel spus, „produsul“) a ceea ce putem numi cultura politică a comunismului românesc, cu fixațiile, nevrozele, anxietățile, complexele și ambițiile știute. Cred că sunt în măsură să compar tipurile de conducere în regimul totalitar cu cele din România postcomunistă, să observ discontinuitățile, dar și unele neliniștitoare continuități la nivelul formelor mentale.

Ca politolog, sunt interesat de avatarurile regimurilor democratice și nondemocratice, mă interesează, în cazul primelor, relația dintre prezidențialism, semiprezidențialism și parlamentarism. Vreau să înțeleg, iar întrebările lui Cristian Pătrășconiu sunt invitații excelente în această direcție, cum se întâlnesc, în comportamentele președinților aleși democratic, elementele psihologice, bagajul biografic și opțiunile ideologice. Cât din acțiunile lor este efectul pragmatismului și cât provine din atașamentul pentru anumite valori?

În unele momente, mai ales în 2012, relațiile dintre acești trei oameni de stat au fost extrem de încordate. S-au spus lucruri dure, s-a turnat gaz peste foc. Să sugerezi, precum Ion Iliescu, serviciile psihologilor în raport cu un șef de stat care trage un semnal de alarmă privitor la degradarea statului de drept este cel puțin stingheritor. Ar merita scris un studiu despre felul cum înțeleg foștii șefi de stat din România postdecembristă să mistifice realitățile zilei de azi. Acolo unde orice om cu bun-simț detectează sugrumarea justiției

independente, Ion Iliescu și Emil Constantinescu au identificat, în consens cu duumvirii din fruntea USL și cu Dan Voiculescu, lupta împotriva „tiraniei bășesciene“. Era nevoie ca doi foști președinți să intre în campanie deschisă pentru înlăturarea celui de-al treilea?

Ion Iliescu ar trebui să știe că statul de drept din România nu s-a consolidat datorită PSD, ci în pofida mafiei pe care a păstorit-o în aceste peste două decenii. Că oamenii săi au contribuit la deteriorarea fulgerătoare a ceea ce s-a clădit începând, practic, din 1997. În cazul lui Iliescu, este vorba de consecvență întru respingerea pluralismului veritabil. În cel al lui Emil Constantinescu, lucrurile țin, din cât pot înțelege eu, de un orgoliu hipertrofiat și de sentimentul că intelectualii din România (mai precis cei pe care îi tot acuză că au „suflete de sclavi“) nu i-au recunoscut meritele.

În ce mă privește, nu minimalizez reformele din domeniul justiției și izbânzile din politica externă (au jucat roluri importante în aceste direcții domni Valeriu Stoica și Andrei Pleșu). Întâmplător, sunt printre aceia care îi acordă domnului Constantinescu un mare credit pentru curajul demonstrat în politica externă pe vremea când Iliescu și PDSR-ul îl glorificau pe Slobodan Milošević și condamnau acțiunile NATO. Am spus-o într-un mesaj citit la lansarea tetralogiei profesorului Constantinescu la Ateneul Român și publicat în revista 22, deci după încheierea mandatului său: E bine să nu uităm pădurea din cauza copacilor. Prima mare breșă, de fapt una decisivă, în sistemul iliescian a fost victoria CDR. Atunci a avut loc *alternanța*, criteriu esențial pentru judecarea realității și calității democrației. Au urmat însă numeroase eșecuri datorate pe de o parte rezistenței îndârjite a structurilor securist-nomenclaturiste, dar și, pe de altă parte, lipsei de voință politică a echipei Constantinescu, fragmentării forțelor antitotalitare.

Miza jocului politic actual din România este limpede: viitorul statului de drept. Cine crede că este vorba de spuse fără noimă, de focuri de artificii electorale, se înșală amar-nic. Pentru a fi europeană, România are nevoie de justiție independentă. Este ceea ce înțelege Traian Băsescu, și așa îmi explic strategia sa de după referendumul din nevrozanta vară a anului 2012.

Știu că sunt destui cei exasperați de prețul coabitării dintre Traian Băsescu și Victor Ponta. Am prieteni apropiați care privesc poziția lui Traian Băsescu drept una fatalmente perdantă și îl acuză de abdicare de la principiile pe care le-a apărat până acum în pofida tuturor intemperțiilor și mize-riilor. N-am mai fost în țară din iulie 2012, nu am purtat nici o discuție cu Traian Băsescu pe acest subiect. Dar așa spune că în condițiile date de loc și de timp, cu o dreaptă fragmentată și autodevorată de pasiuni extrem de personalizate, Traian Băsescu nu are altă soluție decât coabitarea dacă vrea să lupte în continuare pentru acele principii în care crede. Atât cât îl cunosc eu, și cred că îl cunosc bine, nu va ceda.

Este momentul unei regândiri lucide a ce s-a construit în acești ani, a ce s-a distrus în 2012 și mai ales a ce trebuie întreprins în continuare. Sper că această carte poate servi acestui scop, întărirea statului de drept, care ar trebui să inspire acele forțe politice cărora nu le este indiferentă credibilitatea și onoarea democrației din România.

Calde mulțumiri Lidiei Bodea și lui Gabriel Liiceanu pentru sprijinul dat apariției acestui volum. Ca și Cristian Pătrășconiu, sunt convins că Oana Bârna este redactorul de carte ideal: perspicace, entuziast, franc și exigent. Îi mulțumim din inimă.

Washington, DC, 19 aprilie 2013

CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU — *Una dintre ideile care au produs unanimitate e aceea că toți președinții României au avut numele terminat în -escu. E riguros exactă o asemenea afirmație, sau ea suportă nuanțe?*

VLADIMIR TISMĂNEANU — Să ne gândim ce înțelegem prin „președinții României“. Dacă discutăm pur tehnic, fără să ținem seama de substanța funcției, atunci primul președinte a fost profesorul C.I. Parhon, propulsat de comuniști în fruntea Prezidiului Marii Adunări Naționale. Urmat de dr. Petru Groza, apoi de Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Gheorghiu-Dej (președinte al Consiliului de Stat) și Chivu Stoica. În 1967, Nicolae Ceaușescu îi lua locul lui Chivu Stoica în fruntea Consiliului de Stat, cumulând, ca și Dej, suprema funcție în stat cu aceea de lider al partidului (partid care își schimbase numele din PMR în PCR în iulie 1965, la Congresul al IX-lea). A venit apoi momentul „ungerii“ lui Ceaușescu ca președinte al RSR, cu eșarfa și sceptrul ce însoțeau titlul. Propunerea a venit, în numele Comitetului Executiv, din partea unuia dintre baronii lui Dej, Emil Bodnăraș. În fapt însă, ca să-l parafrazez pe Boris Souvarine, Republica Socialistă România nu era nici republică, nici socialistă și nici românească. Alegerile erau doar un ritual

vid de sens. Funcția de președinte ales în urma unor alegeri populare, dacă nu oneste (pentru că au fost fraudate semantic, printr-o propagandă deșănțată a FSN), oricum, cu mai mulți candidați, într-un climat vestigial comunist, ori criptocomunist, i-a revenit lui Ion Iliescu, mai întâi între 1990 și 1992, apoi între 1992 și 1996. Următ de Emil Constantinescu, apoi, din nou, de Ion Iliescu. Iar acum, reales în decembrie 2009 după un prim mandat, președinte este Traian Băsescu. Deci toți președinții postcomuniști au avut nume terminate în *-escu*. Tudor Mușatescu a scris cândva o piesă cu acest titlu. Este terminația definitorie pentru numele generic românesc.

— *Să ne întoarcem puțin în timp. De ce Parhon?*

— Pentru că grupul conducător din PCR (Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu, Iosif Chișinevschi, Emil Bodnăraș) și protectorii lor de la Kremlin țineau să creeze imaginea susținerii noii „republici“ de către „intelectualitatea progresistă“. Endocrinologul C.I. Parhon, savant reputat, era exact acel om de paie, *the figurehead*, de care aveau nevoie ca să mistifice ceea ce se petrecea de fapt: distrugerea completă a oricărei urme de pluralism democratic și instaurarea totalitarismului de tip bolșevic în România. Erau utilizați în același scop și un Mihail Sadoveanu ori un Traian Săvulescu, gata să pactizeze cu dictatura comunistă din rațiuni oportuniste. Nu cred că Sadoveanu nutrea iluzii privind natura noului regim – faptul că era unul întemeiat pe teroare și minciună. Dar, în fine, problema (auto)orbirii intelectualilor în secolul XX merită examinată separat.

-Escu, președintele României?

— *Există însă un personaj politic autohton care strică liniaritatea poveștii lui -escu în funcția supremă în stat. Nu ne amintim ușor de el, poate că nici el nu-și amintește de sine în această poziție de președinte de stat: e vorba de Nicolae Văcăroiu.*

— O uitare semnificativă, într-adevăr! Nicolae Văcăroiu, birocratul de la Planificare, adus de Iliescu în fruntea unui guvern menit să țină în loc România și să saboteze orice reforme reale, ajuns apoi președinte al Senatului, poziție care îi permite să devină vreme de-o lună, în 2007, președintele interimar al României. Omul care întrerupe, deci, ciclul *-escu* al președinților nesfârșitei tranziții. Mi-l amintesc din 2003, când făceam cartea de dialoguri cu Ion Iliescu. L-am întâlnit la Constanța, am schimbat câteva vorbe pe faleză, lângă Cazinou. Avea loc defilarea unei brigăzi NATO, era acolo generalul Jones, pe atunci comandantul trupelor NATO din Europa. Domnul Văcăroiu, aflând că lucrez la acea carte, mi-a comunicat surâzător că ar trebui să citec cele câteva volume de convorbiri ale sale cu am uitat care jurnalist. Mărturisesc că nu le-am văzut nici până astăzi și nici nu știu să fi apărut vreo cronică undeva. Confesiunile lui Văcăroiu, iată o temă care a trecut neobservată. Nicolae Văcăroiu, numele unei epoci cenușii, a tranzacțiilor cu Vadim și ai lui, a Patrulaterului Roșu, vârful de lance al coaliției anti-Băsescu din 2007. Dar, mai ales, cel care a prezidat cu dezoanare acea ședință a Parlamentului din 18 decembrie 2006 la care Traian Băsescu a condamnat regimul comunist din România drept ilegal și criminal. În loc să oprească debandada și să-i aducă pe Vadim și fasciile lui la ordine, Văcăroiu patrona, de fapt, ceea ce istoricul Andrei Pippidi a numit „cea mai rușinoasă pagină din istoria parlamentară

a României“. Iar acum conduce Curtea de Conturi, mereu egal cu el însuși, lipsit de vreo remușcare ori frământare. Nicolae Văcăroiu este unul dintre actorii de vârf ai sistemului Iliescu. Bancurile pe seama sa, porecele gen „Votcăroiu“ minimalizează de fapt efectele strategiei asociate cu numele său: blocarea reformelor, subminarea formațiunilor într-adevăr democratice, izolare externă.

— *Nu știu dacă ar fi chiar neinteresante câteva zeci de pagini de memorii ale lui Nicolae Văcăroiu despre perioada în care acesta a fost președinte interimar. Probabil însă că nu le vom avea, fiindcă, acesta e sentimentul meu, dl Văcăroiu este, într-un fel, wittgensteinian: despre ceea ce nu poate vorbi cel mai bine este să tacă...*

— Cum ziceam, Văcăroiu, ca și Vasile Văcaru, alt corifeu fesenist, ca și Oliviu Gherman țin de acel gri sistematic, de perpetuarea puterii eșalonului doi. Falși tehnocrați, de fapt indivizi lipsiți de orizont și incapabili să priceapă că vechiul regim își epuizase orice resurse. În loc să declanșeze terapia de șoc, în loc să fie emulii lui Leszek Balcerowicz, ministrul polonez de finanțe, Iliescu, Văcăroiu, Tudorel Postolache (ca teoretician) etc. s-au obstinat să mențină în viață structuri de un anacronism buimăcitor. Consilierii lui Iliescu, după primul val recrutat din „grupul Trocadero“, nu fac decât să-i cânte-n strună acestuia, convinși ca și bossul lor că reformele radicale le vor zdruncina, ba chiar le vor suprima privilegiile. Și nu fără motiv, mă grăbesc să adaug. Corporatismul fesenist, gândit de unii foști politrucii de la Ștefan Gheorghiu, urmărea continuarea vechiului sistem, minus excrescențele cele mai scandaloase. „Partidul mare“ în locul partidului unic. O teză a lui Silviu Brucan îmbrățișată la începutul anilor '90 de Iosif Boda și alții cu mare trecere la Cotroceni.

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	
de Cristian Pătrășconiu	5
<i>Argument: De ce o carte a președinților?</i>	
de Vladimir Tismăneanu	9
<i>-Escu, președintele României?</i>	15
Biroul lui Ceaușescu	17
Cărțile președinților	19
Președintele intelectual	22
Oglinda Nicolae Ceaușescu	26
Porecle și dictatori	27
Comunismul, primele amintiri	34
Gheorghiu-Dej de departe și de aproape	38
Moartea lui Gheorghiu-Dej	44
Ceaușescu și pomana mortului Gheorghiu-Dej	52
Nicu și Nicolae Ceaușescu	55
Familia Ceaușescu	60
Sultanism de România	66
Păcate publicistice legate de Ceaușescu	69
Cadavrul unui dictator	73
Urmașul lui Nicolae Ceaușescu	84
Autocontrol și democrație originală	87
Președintele ideal pentru anii '70	92
După 1989: cu mâinile murdare	99

Reperul Ion Iliescu	103
Iliescu și șocul democrației	110
O carte cu Ion Iliescu	115
Revoluție, reformă și minciună	121
Iliescu și condamnarea comunismului	125
Emil Constantinescu anti-Iliescu	127
Decorații prezidențiale	133
Grafomania președinților României	135
Dar dacă Nicolae Manolescu...?	138
Doctrina Constantinescu	141
Cel mai anticomunist președinte al României	145
Corneliu Coposu autentic	148
Președinții simultan	149
Condamnarea comunismului în detaliu	152
Traian Băsescu, începutul	155
Prosperitatea comunismului în democrație	158
Față în față cu Traian Băsescu	164
Un telefon de la președinte	167
„Agentul Volodea“ și Comisia Prezidențială	173
Traian Băsescu și arhivele României	179
În ce măsură a fost condamnat comunismul?	181
În vila lui Ceaușescu	185
Cei trei președinți de după 1989 și comunismul	187
Detalii de comportament prezidențial	191
Tipar de președinte	197
Președinte constructor, președinte supărat și președinte jucător	200
Sporturi prezidențiale	205
Vânători prezidențiale	207
Președinție și bucătărie	209
Femei și președinți	210
Dacă nu ar fi fost președinți...	213
Prezidențialită acută	216
Președinții în texte	218
Tele-președinții României și lumea reală	220
Marile lupte ale președinților	224

Discursurile președinților și realitatea	225
Muzealitate și carismă	227
Critic cu Traian Băsescu	230
Băsescu, Iliescu, Constantinescu – supărare și împăcare	233
Băsescu, momente regretabile	234
Viitorul lui <i>-escu</i>	235